नेपाल बैंक लि. को प्रगति विवरण

यस बैंकले वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत नेपाल बैंक लिमिटेडको पुनरसंरचना गर्ने प्रमूख उद्देश्य सहित उक्त बैंकलाई नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ८६ को उपदफा (१) बमोजिम मिति २०५८/१२/१ देखि आफ्नो नियन्त्रणमा लिएको हो । यसरी नियन्त्रणमा लिनु भन्दा अगाडि अर्थात मिति २०५८ आषाढ मसान्तको बैंकको वित्तीय स्थिति केलाउँदा खुद अवस्था (Net worth) रु. ६ अर्ब ३५ करोडले ऋणात्मक रहेको, रु. २ अर्ब १७ करोड नोक्सानी भएको र निस्कृय कर्जा अनुपात ५०.८० प्रतिशत पुगेको, बैंकको नियमित रुपमा लेखापरिक्षण हुन नसकेको, आवश्यकता भन्दा बढी कर्मचारी रहेको, बैंकमा सूचना प्रविधिको यथोचित प्रयोग हुन नसकेको र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली समेत अत्यन्तै कमजोर हुन गई वित्तीय स्थिति झन् नाजुक हुदै गएकोले उक्त बैंकलाई नियन्त्रणमा लिनु पर्ने बाध्यात्मक अवस्था सृजना भएको थियो ।

१. व्यवस्थापन सम्बन्धमा :

(क) व्यवस्थापन समिति (सञ्चालक समिति) :

यस बैंकले नेपाल बैंक लिमिटेडको व्यवस्थापन आफ्नो नियन्त्रणमा लिएपछि श्री वासुदेव राम जोशीलाई सञ्चालक समितिले प्रयोग गर्ने अधिकार समेत प्रयोग गर्न पाउने गरी व्यवस्थापन समितिको संयोजकको रुपमा नियुक्त गरी उक्त बैंकको ब्यवस्थापन तथा दैनिक कारोबार संचालन गर्दै आएको थियो । यस क्रममा मिति ०५९/४/१६ मा श्री भरत बहादुर कार्कीलाई पूर्णकालीन संयोजकको रुपमा नियुक्त गरी मिति ०६१/१२/१ मा निजलाई व्यवस्थापन समितिको संयोजकको रुपमा नियुक्त गरिएको थियो ।

त्यसै गरी मिति २०६५/१०/२१ मा श्री नरहरी ढकाललाई व्यवस्थापन समितिको संयोजकमा नियुक्त गरिएको थियो । श्री नरहरी ढकाल संयोजक रहेको व्यवस्थापन समितिलाई अवकाश दिई उक्त बैंकमा मिति २०६६/४/२८ देखि डा. पुष्प राज राजकर्णिकारको संयोजकत्वमा व्यवस्थापन समिति गठन भएको थियो । निजले मिति २०६८/१/२६ मा आफ्नो पदबाट राजीनामा दिएकोले मिति २०६८/१/२७ देखि लागू हुने गरी निजको राजीनामा स्वीकृत गरी सोही व्यवस्थापन समितिका सदस्य डा. केशव राज खड्कालाई अर्को व्यवस्था नभएसम्मको लागि समितिको संयोजक तोकी हालसम्म बैंकको कारोबार सञ्चालन गराउँदै आएको छ ।

(ख) व्यवस्थापन समुह :

वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत विश्व बैंकको सहयोगमा नेपाल बैंक लिमिटेडको व्यवस्थापन जुलाई २२, २००२ तदअनुसार श्रावण ६, २०५९ देखि जुलाई २१, २००७ तदअनुसार श्रावण ५, २०६४ सम्म विदेशी व्यवस्थापनलाई करारमा दिइएको थियो । विदेशी व्यवस्थापनसँग भएको सम्झौताको म्याद जुलाई २१, २००७ तदअनुसार श्रावण ५, २०६४ देखि समाप्त भएकोले वि.स. २०६४ श्रावण ११ गते देखि यस बैंकका कर्मचारीहरु सम्मिलित व्यवस्थापन समूहले उक्त बैंकको व्यवस्थापन सम्हाल्दै आइएकोमा हाल यस बैंकका निर्देशक संयोजक एवं उक्त बैंकका महाप्रबन्धक सहितको ३ सदस्यीय व्यवस्थापन समूह द्वारा बैंक संचालन हुदै आएको छ ।

२. प्रमूख कार्यकारी अधिकृत नियुक्ति सम्बन्धमा :

नेपाल बैंक लिमिटेडको लागि प्रमूख कार्यकारी अधिकृत नियुक्त गर्न पटक पटक (२०६४/१०/२, २०६४/११/१७, २०६५/९/२२, २०६६/३/२२ र २०६६/९/८) विज्ञापन गर्दा पनि सफल हुन नसकी रहेको अवस्थामा यस बैंकको सञ्चालक समितिको मिति २०६७/७/२५ को निर्णयानुसार प्रमूख कार्यकारी अधिकृत नियुक्त गर्न उक्त बैंकको व्यवस्थापन समितिलाई जिम्मा दिइएको छ । यस बैंकको सञ्चालक समितिको मिति २०६७/९/५ को निर्णयानुसार उक्त बैंकलाई २०६८ पौष मसान्तसम्म पूर्ण रुपले पूँजीकरण गरी नयाँ संचालक समितिलाई कार्यभार हस्तान्तरण गरी हाल कायम रहेको नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ (प्रथम संशोधन) को दफा ८६ग. को उपदफा (१) को खण्ड (ण) को अवस्थाबाट यस बैंक बाहिर निस्किने आधार तयार गर्ने सहितको मार्गचित्र (Road Map) पारित गरी कार्यान्वयनको लागि पठाई सकिएको छ । साथै, उक्त बैंकको प्रमूख कार्यकारी अधिकृतको Terms of Reference र प्रमूख कार्यकारी अधिकृत छनौटको लागि आवश्यक मापदण्डहरु समेत निर्धारण गरी सोही अनुसार आवश्यक कार्यान्वयनको लागि उक्त बैंकमा पठाइएको छ ।

यस बैंकको सञ्चालक समितिको निर्णय अनुसार उक्त बैंकको व्यवस्थापन समितिले प्रमूख कार्यकारी अधिकृत छनौटका लागि Recruitment Committee गठन गरी छनौट प्रक्रिया अगाडि बढाएकोमा सो बैंकको प्रमूख कार्यकारी अधिकृत नियुक्ति सम्बन्धमा व्यवस्थापिका संसद, अर्थ र श्रम सम्बन्ध समिति अन्तर्गतको अर्थ र राष्ट्रिय योजना आयोग उपसमितिको मिति २०६७/९/२९ गते बसेको बैंठकको निम्नानुसारको निर्णय कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयमा लेखी पठाएको थियो ।

> **"हालसम्म वित्तीय सुधार कार्यक्तम अन्तर्गत रहेका यी बाणिज्य बैंकहरुको कार्यकारी अधिकृतहरु स्वयं बैंकको वोर्डले नै नियुक्ति गर्ने जानकारी प्राप्त भयो । यसरी नियुक्त हुने व्यक्तिहरु उच्चतम व्यवस्थापनको ज्ञान र अनुभव भएको हुनु पर्ने र सो को छनौट अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार निष्पक्ष प्रतिष्पर्धाको आधारमा हुनु पर्ने विषयमा विवाद हुन सक्दैन । तसर्थ सो विषयमा के कस्तो व्यवस्था गरिदैछ सो को जानकारी यस समितिलाई गराउनु हुन र सो विधि यस समितिको सहमति पश्चात् मात्र छनौट प्रक्रिया प्रारम्भ गर्न ध्यानाकर्षण गर्ने ।"**

अर्थ मन्त्रालयको मिति २०६७/१०/५ को पत्रबाट नेपाल बैक लिमिटेडको प्रमूख कार्यकारी अधिकृतको नियुक्ति सम्बन्धमा भएको प्रगति विवरण उपलब्ध गराईदिनको लागि यस बैंकमा अनुरोध भइ आएको थियो ।

त्यसैगरी सम्मानित व्यवस्थापिका संसद, अर्थ र श्रम सम्बन्ध समितिको मिति २०६७/१०/४ को निर्णय बमोजिम नेपाल बैंक लि.को प्रमूख कार्यकारी अधिकृतको नियुक्ति सम्बन्धमा समितिको सहमति पश्चात् मात्र छनौट प्रक्रिया प्रारम्भ गर्न ध्यानाकर्षण गराइएको थियो । सो विषयले प्रमूख कार्यकारी अधिकृत छनौट प्रक्रिया अघि वढाउन वाधा पुगेको हुँदा सो कार्य अघि बढाउन सहमतिको लागि आवश्यक पहल गरिदिन यस बैंकको मिति २०६७/१०/१२ को पत्र मार्फत नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयलाई अनुरोध गरिएको थियो ।

यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको मिति २०६७/१२/२ को पत्रबाट व्यवस्थापिका संसद, अर्थ र श्रम सम्बन्ध समितिको मिति २०६७/१२/१ को पत्र समेतलाई उल्लेख गर्दै प्रमूख कार्यकारी अधिकृतको नियुक्ति गर्दा देहायको निर्णय कार्यान्वयन गरी अविलम्ब कार्य सम्पादन गर्न लेखी आएकोले सोही अनुसार यस बैंकबाट मिति २०६७/१२/४ मा बैंकको व्यस्थापन समितिलाई निर्देशन दिइएको थियो ।

(क) प्रमूख कार्यकारी अधिकृत छनौट समितिमा सञ्चालकहरु मध्येबाट १ जना मात्र राखी विषय विशेषज्ञहरुलाई समावेश गरी छनौट समितिलाई स्तर वृद्धि गर्ने ।

(ख) प्रमूख कार्यकारी अधिकृत छनौटको मूल्यांकन विधिलाई वस्तुपरक र पारदर्शी बनाई समावेशी रुपमा प्रतिस्पर्धामा उत्रन सक्ने अवस्था निर्माण गर्ने ।

उपरोक्त बमोजिम यस बैंकबाट मिति २०६७/१२/४ मा उक्त बैंकलाई दिइएको निर्देशनहरुमा उल्लिखित Recruitment Committee को स्तर वृद्धि सम्बन्धी विषयमा द्विविधा भएकोले स्पष्ट निर्देशनका लागि नेपाल बैंकबाट अनुरोध भई आएकोले प्रमूख कार्यकारी अधिकृत छनौट समितिमा सम्बन्धित बैंकका एकजना सञ्चालक सहित नेपाल सरकारबाट सचिवस्तर, नेपाल राष्ट्र बैंकबाट डेपुटी गभर्नरस्तर, त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट अर्थशास्त्र, व्यवस्थापन, बैंकिग, वाणिज्य कानून विषय मध्येबाट प्राध्यापकस्तर एक गरी चार जना र नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्स् संस्था (ICAN) को विशेषज्ञ एक सहित पाँच जनाको समिति गठन गर्ने र सम्बन्धित बैंकको कार्यकारी प्रमूख वा कार्यकारी प्रमूखले तोकेको व्यक्ति समितिको सदस्य सचिव रही कार्य गर्न बैंकको व्यवस्थापन समितिलाई निर्देशन दिइएको थियो ।

यस बैंकको निर्देशन अनुसार नेपाल बैंक लिमिटेडमा कार्यकारी प्रमूख छनौट समितिले पूर्णता पाउने क्रममा रहेको छ ।

त्यसैगरी विश्व बैंकको सहयोगमा नेपाल बैंक लिमिटेडको समग्र वित्तीय अवस्था अध्ययन गरेर सुधारका उपायहरु अवलम्बन गर्नको लागि Diagonistic Review गर्ने निर्णय गरी उक्त कार्यको लागि नियुक्त गरिने consultant को लागि Terms of Reference (TOR) तथा Expression of Interest (EOI) तयार गर्ने कार्य भइरहेको छ ।

नेपाल बैंक लिमिटेडको पुनरसंरचना गर्ने प्रमूख उद्देश्य सहित उक्त बैंकलाई नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ (प्रथम संशोधन) को दफा ८६ग. को उपदफा (१) को खण्ड (ण) अनुसार यस बैंकले आफ्नो नियन्त्रणमा लिएकोमा हाल उक्त बैंकमाथिको नियन्त्रणको अवधि वि.स. २०६८ चैत्र मसान्तसम्म थप गरिएको छ ।

३. बैंकको वित्तीय स्थिति :

नेपाल बैंक लिमिटेडको २०५८ आषाढ मसान्त देखि २०६७ पौष मसान्त सम्मको प्रमूख वित्तीय स्थिति देहाय बमोजिम रहेको छ ।

<u>तालिका</u>

-? ;bz nfvdf_

lj j/)f	2058 cfiff(	2059 cfiff(	2060 cfiff(	2061 cfiff(	2062 cfiff(	2063 cfiff(	2064 cfiff(	2065 cfiff(	2066 cfiff(	2067 cfiff(	2067 kfif
vb c j:yf -Net worth_	–६३५४	–९५५४	–९८३१	–९०१५	–७५०९	–६३०१	–६२४८	–५७१९	–४८५४	–४४९७	–४११८
; sþ shf	१००४६	८४१८	७१६७	८२९८	८४९४	१०१८०	११९००	१४५०२	१८५९३	२३६९४	२४६९९
lg:sþ shf	१०३७३	१०८३५	१०९६५	९६४०	८३७२	२२६२	१८५६	१२६९	९६७	१२४१	१२९९
sh shf	२०४१९	१९२५३	१८१३२	१७९३८	१६८६६	१२४४२	१३७५६	१५७७१	१९५६०	२४९३५	२५९९८
lg:sþ shf k|tzt	५०.८०	५६.२८	६०.४७	५३.७४	४९.६४	१८.१८	१३.४९	८.०५	४.९४	४.९८	४.९९
sh lglfk	३५६१८	३४२६५	३५०१४	३५७३५	३५९३४	३५८३०	३९०१४	४१७८८	४५१९४	४२४०६	३९६२७
shf lglfk cgkft	५७.३२	५६.१९	५१.७८	५०.२०	४६.९४	३४.७३	३५.२६	३७.५०	४३.२८	५८.८०	६५.६१
vb gfkmf	–२१७७	–३०७१	–२५१	७१०	१७३०	१२०७	२२६	२३९	८९४	३५७	३७९
:yfoL sd|rf/L ;\ of	६०३०	५६५२	५२९२	३८१८	२९१२	२९६०	२९३७	२८८५	२४४२	२४५०	२४८२

वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत बैंकको पुनर्संरचनाको उपरोक्त अवधिमा भएको प्रगतिलाई समग्रमा समीक्षा गर्दा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ देखि बैंक खुद मुनाफा आर्जन गर्न सफल भएको छ भने बैंकको ऋणात्मक रहेको खुद अवस्थामा सुधार हुदै आएकोछ । त्यस्तै बैंकलाई स्थिरता प्रदान गर्ने सम्बन्धमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका विभिन्न निर्देशिका, नीति, नियमहरु तयार गरी लागू गरेको र बैंक भित्र अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा स्वीकार्य व्यवस्था तथा शैलीहरु तर्जुमा गरी सोको कार्यान्वयन गरिरहेको तथ्यलाई दृष्टिगत गर्दा हालसम्मको प्रगतिलाई सकारात्मक रुपमा लिन सकिन्छ । उक्त बैंकलाई नेपाल राष्ट्र बैंकले आफ्नो नियन्त्रणमा लिई पुनर्संरचना गर्ने कार्य शुरु गरिएपछि वित्तीय परिसूचक लगायतका विषयहरुमा देहाय बमोजिम प्रगति भएको पाईएको छ ।

(क) नेटवर्थ (खुद अवस्था) :

बैंकको नेटवर्थ (खुद अवस्था) मा क्रमिक रुपमा सुधार हुँदै आएको छ । उक्त बैंकको खुद अवस्था २०५८ आषाढ मसान्तमा रु. ६.३५ अर्बले ऋणात्मक रहेकोमा २०६० आषाढ मसान्तमा बढेर खुद अवस्था रु. ९.८३ अर्बले ऋणात्मक हुन पुगेको थियो । त्यस्तै २०६१ आषाढ मसान्तमा रु. ९.०१ अर्बले ऋणात्मक रहेको खुद अवस्थामा त्यसपछिका वर्षहरुमा क्रमिक रुपमा सुधार हुदै २०६७ पौष मसान्तमा रु. ४.११ अर्बले ऋणात्मक रहेको छ ।

(ख) मुनाफा स्थिति :

नेपाल बैंक लिमिटेडमा २०५८ आषाढ मसान्तमा रु. २.१७ अर्ब नोक्सान भएकोमा २०५९ आषाढमा सो नोक्सानी वृद्धि भई रु. ३.०७ अर्ब करोड पुगेको थियो । उक्त बैंकले २०६० आषाढ मसान्तमा खुद नोक्सान घटाएर करिब रु. २५ करोडमा सीमित गरेको थियो । त्यस पछिका सबै आर्थिक वर्षहरुमा बैंक नाफा गर्न सफल भएको छ । बैंकले २०६२ र २०६३ आषाढ मसान्तमा सबैभन्दा बढी रु. १.७३ अर्ब तथा रु. १.२० अर्ब नाफा गरेको थियो । त्यसपछिका वर्षहरुमा समेत बैंक निरन्तर रुपमा नाफामा संचालन हुँदै आएको छ । बैंक ०६७ पौष मसान्तमा रु. ३८ करोड नाफामा छ ।

(ग) **निष्कृय कर्जा :**

नेपाल बैंक लिमिटेडको निष्कृय कर्जाको (कुल कर्जामा भाखा नाघेको कर्जा) मात्रा क्रमशः घटेको देखिंन्छ । २०५८ आषाढ मसान्तमा बैंकको निष्कृय कर्जा ५०.८० प्रतिशत रहेकोमा २०५९ आषाढ मसान्तमा सो वृद्धि भई ५६.२८ प्रतिशत पुगेको थियो । त्यस्तै गरी २०६० आषाढ मसान्तमा उक्त अनुपात ६०.४७ प्रतिशत पुगेको भएता पनि त्यसपछिका वर्षहरुमा उल्लेख्य रुपमा कम हुँदै २०६७ पौष मसान्तमा ४.९९ प्रतिशत मात्र रहेको छ।

(घ) **लेखापरीक्षण :**

नेपाल राष्ट्र बैंकले आफ्नो नियन्त्रणमा लिनु अगाडि नेपाल बैंक लिमिटेडको लेखापरीक्षण हुन नसकी रहेकोमा हाल आ.व. २०६५/६६ सम्मको लेखापरीक्षण गर्ने कार्य सम्पन्न भईसकेको छ र आ.व. २०६६/६७ को लेखापरीक्षण कार्य भइरहेको छ । साथै, यस बैंकको निर्देशन अनुरुप आवश्यक वित्तीय विवरणहरु तयार गरी यस बैंकमा नियमित रुपमा पेश गर्नुका साथै प्रकाशन समेत गर्ने गरेको छ ।

(ङ) **मानव संसाधन विकास तथा व्यवस्थापन :**

नेपाल बैंक लिमिटेडमा आवश्यकता भन्दा अधिक संख्यामा कर्मचारीहरु रहेकोले ४ पटक स्वेच्छिक अवकाश योजना ल्याई कर्मचारीहरुलाई अवकाश दिइएको छ भने सेवा अवधि ३० वर्ष कायम गरिएको छ । परिणामस्वरुप २०५८ आषाढ मसान्तमा कूल कर्मचारी संख्या ६०३० रहेकोमा २०६५ आषाढ मसान्तमा कूल कर्मचारी संख्या २८८५ रहेको छ । २०६७ पौष मसान्तको विवरण अनुसार उक्त बैंकमा २४५० जना कर्मचारी कार्यरत रहेको देखिन्छ ।

(छ) **कम्प्युटर प्रविधि विस्तार :**

बैकिङ्ग कारोवारलाई कम्प्युटर पद्धतिबाट सम्पन्न गरी छिटो छरितो तथा व्यवस्थित बनाउने सम्बन्धमा सूचना प्रबिधि सम्बन्धी योजना तर्जुमा भइ सोही अनुरुप ११० शाखा मध्ये १०१ शाखाहरु कम्प्युटराइजेशन गरिसकेको छ ।

यसरी वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम लागु भएपछि बैंकको पूँजीकोष, निष्कृय कर्जाको अनुपात, कर्मचारी संख्या, खुद मुनाफाको स्थिति लगायतका सूचकांकहरुमा सुधार आएको छ । उक्त बैंकको वित्तीय सूचकांकहरुमा सुधार आएको भएतापति कतिपय वित्तीय सूचकांकहरु नेपाल राष्ट्र बैंकको नीतिगत व्यवस्था अनुरुप नभएको अवस्था छ । हालको वित्तीय बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने क्षमता अझै अभिवृद्धि गर्नु पर्ने देखिएको हुँदा सुधार प्रक्रियालाई निरन्तरता दिनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ । नेपाल बैंक लिमिटेडमा पुनरसंरचना कार्य थालिएपछि वित्तीय स्थायित्व हासिल गर्ने सम्बन्धमा तथा बैंक संचालन प्रक्रिया, लेखा व्यवस्थापन तथा लेखापरिक्षण अद्यावधिक गर्ने, कोष व्यवस्थापन तथा अन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई मजबुत बनाउने सम्बन्धमा उल्लेख्य प्रगति भएको छ । तथापि मानव संशाधन विकास तर्फ अझै पनि सुधार गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ। बैंकलाई प्रतिष्पर्धी बनाउदै लैजान मानव संशाधन व्यवस्थापनको लागि ठोस योजना बनाएर कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने देखिएको छ ।

नेपाल बैंक लिमिटेडमा यस बैंकको प्रत्यक्ष संलग्नतालाई क्रमशः कम गर्दै लैजाने एवं बैंकको वित्तीय, व्यवस्थापकीय तथा संस्थागत सुशासन लगायतका सम्बन्धमा गरिएका सुधार प्रक्रियालाई पनि निरन्तरता दिनु पर्ने उद्देश्यले उक्त बैंकको प्रमूख कार्यकारी अधिकृत छनौट प्रक्रियालाई तिब्रता दिइएको छ । बैंकको समग्र वित्तीय अवस्था अध्ययन गरेर सुधारका उपायहरु अवलम्बन गर्नको लागि Diagonistic Review को प्रक्रिया सुरु भइसकेको छ । उल्लिखित कार्यहरु सम्पन्न भएपश्चात् नेपाल राष्ट्र बैंकले उक्त बैंकको व्यवस्थापन माथिको नियन्त्रणबाट बाहिर आई सो बैंकको जिम्मा सरोकारवाला पक्षहरुलाई नै हस्तान्तरण गर्ने नेपाल राष्ट्र बैंकको स्पष्ट मार्गचित्र रहेको छ ।